

Kehitysyhteistyön arviointi: Hallinnollisia, metodologisia ja eettisiä kysymyksiä

Kehitysyhteistyö on muutokseen pyrkivää toimintaa, jossa kietoutuvat yhteen lukuisten valtioiden ja kansainvälisten instituutioiden poliittiset päämäärät, piilointressit, kansainväliset standardit, normatiiviset hyvään pyrkivät lähtökohdat, idealistiset tavoitteet, teoreettiset-metodologiset paradigmatistelut, julkisten ja yksityisten varojen käyttö sekä miljoonien ihmisten jokapäiväinen elämä. Kehitysyhteistyö on myös yksi perinteisesti eniten arvioidummista toiminnan aloista. Arviointia kansainvälisesti ohjaavat ennen kaikkea OECD:n kehitysapukomitean arviointikriteerit ja ohjeistukset. Kehitysyhteistyössä yleistynyt evidenssiperustainen päätöksenteko ja tulosojohtaminen ovat lisänneet entisestään tulosten ja vaikutusten arviointiin kohdistettuja odotuksia. Kehitysyhteistyön arvioinnissa kohtaavat monenlaiset tiedon tuottamista ja käyttöä koskevat hallinnolliset, metodologiset ja eettiset kysymykset.

Teemanumeron artikkelit perustuvat osittain marraskuussa 2013 Espoon Dipolissa järjestetyssä kehitystutkimuksen pohjoismaisessa konferenssissa *“Knowing Development – Developing Knowledge?”* pidettyihin esitelmiin. Konferenssi osoitti, että keskustelua kehitysyhteistyön arvioinnista käydään usein kahdenlaisesta näkökulmasta. Yhtäällä on kriteerit täyttävää täsmällistä tietoa edellyttävä kehitysyhteistyön hallinto, toisaalla kehityskysymyksistä ja sofistikoituneista arviointimetodologioista kiinnostuneet tutkijat. Välissä luovii joukko konsultteja ja järjestöjen työntekijöitä, jotka pyrkivät vastaamaan erilaisiin odotuksiin olemassa olevien resurssien puitteissa.

Millaista sitten on suomalainen kehitysyhteistyön arviointi ja Suomessa tehtävä kehitysyhteistyön arviointia koskevat tutkimus? Teemanumeron kirjoittajakutsuun alun perin tulleista yli kymmenestä teemoiltaan ja menetelmiltään monipuolisista kirjoitusehdotuksista valitettavasti alle puolet lopulta päätyi erilaisten esteiden vuoksi tähän teemanumeroon. Ehdotukset kuitenkin osoittivat, että Suomessa tutkitaan eri kehitysyhteistyön sektoreilla tehtävää arviointia, puntaroidaan arvioinnin menetelmällisiä ongelmia useilla tieteenaloilla, pohditaan evidenssiperustaisen päätöksenteon ja arvioinnin yhteyksiä sekä toteutetaan vuosittain erilaisten kehitysapu-instrumenttien arviointeja. Teemanumeron artikkelit eivät pysty kattamaan monimutkaista kenttää kokonaisuudessaan, mutta tarjoavat monipuolisia analyyseja aihealueesta. Kirjoitukset keskittyvät erilaisten apuinstrumenttien arviointiproblematiikkaan sekä pohtivat uudenlaisten kehitysyhteistyön muotojen ja arviointimetodologioiden mukanaan tuomia haasteita.

Pekka Virtanen tarkastelee artikkelissaan *“Budjettitukiyhteistyön tuoksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointi: Suomen yleinen budjettituki Mosambikille”* budjettituen arviointiin liittyviä ongelmia ja reunaehtoja. Virtanen hyödyntää kehitysyhteistyön arvioinnissa yhä enemmän käytettyä muutoksen teoriaa ja käsittelee artikkelissaan budjettitukiyhteistyöhön

liittyviä lukuisia monimutkaisia tekijöitä ja syyshdeolettamuksia. Laura Torvisen artikkelin esimerkkimaana on myös Mosambik. Torvisen artikkeli *"Hyvä hallinto – mitä se on? Avunantajien hallintoarvioinnit ja niiden merkitys Mosambikissa"* käsittelee useiden kansainvälisten rahoittajien toteuttamia hallinnon arviointeja, niissä nähtäviä eroavaisuuksia sekä niiden merkityksellisyttä mosambikilaisesta näkökulmasta. Artikkelel esittää, että avunantajien ja paikallisten painotukset ovat yhteneväiset hallintoarviointien sisällöissä, mutta avunantajien omat lähtökohdat kuitenkin leimaavat arviointien metodisia valintoja. Anja Onalin artikkeli *"Yksi pehtoori, monta isäntää? Rahoittajien seurantakäytännöt liberalialaisen kansalaisjärjestön näkökulmasta"* käsittelee kehitysyhteistyössä yhdistyviä kontrollivaatimuksia ja kumppanuusoletuksia. Hän analysoi yksittäisen liberalialaisen kansalaisjärjestöjen tilannetta useiden rahoittajien, tilivelvollisuussuhteiden ja erilaisten sopimus- ja seurantakäytäntöjen ristipaineessa. Tiina Pasanen tuo esiin puheenvuorossaan *"RCT-tutkimusten aalto kehitysyhteistyön vaikuttavuuden arvioinnissa"*, miten satunnaistetut kontrolloidut tutkimukset (RCT-tutkimukset) on nostettu kehitysyhteistyön arvioinnin menetelmien ytimeen. Hän esittelee menetelmän mahdollisuuksista käytävää monipuolista keskustelua. Milla Mäkinen, Laura Lager ja Kaisu Tuominen kirjoittavat puheenvuorossaan *"Tarinoita kehitysyhteistyöstä"* kansalaisjärjestöjen käytännön toiminnan näkökulmasta. He pohtivat sensitiivisiin asioihin ja asenteisiin liittyvien muutosten mittaamisen hankaluutta ja kertovat kehitysyhteistyöjärjestö Solidaarisuuden kokemuksista muutostarinoiden käytöstä osana ohjelmiensa seurantaa.

Teemanumeron artikkelit käsittelevät omalla tavallaan kysymyksiä siitä, miten arviointitietoa tuotetaan kehitysyhteistyön hallinnointitarpeisiin niin valtioiden kuin pienten järjestöjenkin tasolla, millaisia metodologisia kysymyksiä tämän tiedon tuottamiseen liittyy, ja miten toiminnan lopputulokseen, tiedon tuottamiseen ja arviointitulosten käyttämiseen liittyvät eettiset kysymykset ovat erottamaton osa kehitysyhteistyön arvioinnista käytävää keskustelua.

Tiina Kontinen ja Anna Hiltunen